

Sovon *nieuws*

Gestage opmars van de Krooneend

Ook in dit nummer:

Goed jaar stadsvogels

Superjaar Purperreigers

Vogels en hoogspanning

Dirk van Straalen: Ecologie begint in het veld

CES: weinig jonge moerasvogels

Uit het *veld*

.....

Ready for take-off. Arjan de Jong (links) en Tom Kortleve navigeren hun drone door het oerhollandse decor van de molens van Kinderdijk. Hun missie: nesten van Purperreigers tellen. Deze vogels blijken zich weinig aan te trekken van de zoemende mini-helikopter. Lees meer over hoe het met de Purperreiger gaat op pagina 12.

Foto: Peter Paul Klapwijk

Sovon-Nieuws

In Sovon-Nieuws berichten we over de vereniging, de vogeltellingen en overige zaken betreffende vogels, met de nadruk op Nederland. Bij de samenstelling van artikelen betrachten we uiterste zorgvuldigheid. Sovon is niet aansprakelijk voor eventuele fouten die in deze uitgave voorkomen. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings,
Loes van den Bremer, Albert de Jong,
Marwa Kavelaars en Marcel Wortel.
Fotoredactie: Harvey van Diek.
E-mail: redactie@sovon.nl

Lidmaatschap

Leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws. Zie voor lid worden en diverse tarieven sovon.nl/lidmaatschap

Bureau

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1,
6525 ED Nijmegen.

Tel: 024 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

Lay-out:

Haas ontwerp
van Groot tot Klein

Druk:

Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-
papier en verstuurd in recyclebare folie
van suikerriet. ISSN 1383-0635.

Foto omslag:

Krooneend Foto: Marcel Klootwijk

Inhoudsopgave

6 Krooneend talrijker dan ooit?

Was deze opvallende eend in de jaren tachtig nog bijzonder, nu zijn er honderden exemplaren. Maar is elke provincie even goed bedeed?

9 Voor veel stadsvogels was 2020 een goed jaar

De reeks van tellingen voor het Meetnet Urbane Soorten wordt steeds langer. Dankzij al dat telwerk worden de lange termijnontwikkelingen ook duidelijk. 2020 sprong er vooral positief uit.

12 2020 was een superjaar voor Purperreigers

Een modderpak en volle laarzen. Ieder jaar nesten van Purperreigers tellen zorgt voor een goed overzicht. Wat is het succes van deze 'rode reigers'?

14 Vogels en hoogspanningsmasten

Hoe gaat TenneT om met nesten van vogels in masten? En wat gebeurt er om aanvaringen met de draden te voorkomen? We vragen het Jac Hakkens.

16 In de klei: "Ecologie begint toch echt in het veld"

Dirk van Straalen laat aan de oevers van het Krammer-Volkerak zien waarom het belangrijk is dat windturbines reageren op Zeearenden. Hij volgt deze soort met de Werkgroep Zeearend.

18 Weinig jonge moerasvogels in 2020

Tryntsje en Ype Albada ringen vogels langs de Friese IJsselmeerkust. Ze zijn actief op één van de 41 CES-plekken. Wat levert al dat ringwerk op?

22 Even voorstellen

Nieuwe gezichten. Onze nieuwe medewerkers Bernice Goffin en Marwa Kavelaars stellen zich voor.

23 Nieuw jasje, nieuw lid?

Als waarnemer draag je bij met het verzamelen van waardevolle gegevens. Je kunt ook lid worden van de vereniging Sovon.

Misschien was het je al opgevallen: Sovon-Nieuws verschijnt vanaf nu in een vernieuwde vormgeving. Elke lievelingsjas is ooit een keer aan vervanging toe, en zo is het ook met Sovon-Nieuws. Meer ruimte voor foto's en leesbaarheid van de tekst. Maar aan de inhoud hebben we niets veranderd. Nog steeds lees je vier keer per jaar nieuws over Sovon, vogeltellingen en -onderzoek. Laat ons vooral weten wat je ervan vindt op redactie@sovon.nl.

Vogeltellingen ook belangrijk voor de energietransitie

Nederland is in transitie. Momenteel komt de term transitie sterk naar voren vanwege de discussie over klimaat en energieopwekking.

De realisatie van de internationaal afgesproken klimaatdoelen is een hoge ambitie. Met duurzame energieopwekking, gekoppeld aan energiebesparing, moet die ambitie bereikt kunnen worden. Dus wordt er momenteel overal in het land gestudeerd op en gediscussieerd over de realisatie van meer op te wekken vermogen via zonne-, biomassa- en windenergie. Dat gebeurt in het kader van Regionale Energie Strategieën (RES) onder regie van de provincie, met het Rijk als centrale regisseur. Binnen een RES wordt onder andere gezocht naar plekken voor wind- en zonneparken. Door het beslag op de in Nederland schaarse ruimte roepen energieparken ook weerstand op. Het blijkt lastig dergelijke parken van de grond te krijgen; een goed voorbeeld is de recente discussie over windmolens op en rond de Veluwe, breed uitgemeten in de media omdat de aldaar broedende Wespandief de komst van deze molens bleek tegen te kunnen houden.

Zeker in zo'n levendig maatschappelijk debat als dat over de toekomstige energievoorziening is het cruciaal dat de ruimtelijke claims van allerlei kanten worden beschouwd. Feiten moeten daarbij leidend zijn. Dat geldt ook voor vogels in relatie tot windturbines, waarbij het zowel om risico's op aanvaringen moet gaan als om verstoring en verlies van leefgebieden. Dankzij onze tellers zijn wij in staat om hierover te adviseren. Met gegevens over de verspreiding, aantallen en vliegbewegingen van vogels zijn kaarten gemaakt met gebieden waar de risico's van windturbines op kwetsbare soorten het grootst zullen zijn. Dit is op landelijke schaal voor het Ministerie van LNV gedaan en op provinciale schaal voor Utrecht. Hoe dan ook zullen er niet alleen maar besluiten worden genomen waar iedereen het mee eens is; dat is in ons dichtbevolkte en intensief gebruikte land nu eenmaal vrijwel onmogelijk. Een deugdelijke onderbouwing is wel een belangrijke stap om draagvlak te creëren voor beslissingen over duurzame energieopwekking.

We gaan met de energietransitie spannende tijden tegemoet. De uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen, die ik op dit moment van schrijven nog niet ken, zal in hoge mate bepalend zijn voor hoe deze discussie verder gaat.

— **Theo Verstrael**
directeur Sovon

Foto: Rob Buijter

Krooneend talrijker dan ooit?

De Krooneend staat al sinds het begin van het Bijzondere Soorten Project - niet broedvogels (BSP) in 1989 op de lijst. In die tijd was deze eend nog bijzonder met maximaal een honderdtal vogels en een tiental broedparen in Nederland. Sinds de eeuwwisseling is de soort aan een gestage opmars bezig. Hoog tijd om de databases van Sovon, Trektellen.nl en Waarneming.nl bijeen te brengen, wat in totaal zo'n 66.000 waarnemingen opleverde.

Vooraf zuidelijke soort

De wereldpopulatie Krooneenden omvat bijna een half miljoen exemplaren. Het verspreidingsgebied loopt van West-Europa tot Noordwest-China en Noord-India. De Nederlandse vogels behoren tot de Zuidwest- & Centraal-Europese / West-Mediterrane flyway, welke op 50.000-60.000 vogels wordt geschat. Het grootste deel hiervan broedt in Spanje en Zuid-Frankrijk en de helft ruit en overwintert op grote meren in Zwitserland, zoals de Bodensee en Lac Neuchâtel. De schaarse Nederlandse ringmeldingen wijzen op verplaatsingen in zuidelijke richting, maar ook op de aanwezigheid van noordelijker vogels (zie kader).

Vaste plekken

Krooneenden zijn jaarrond in ons land aanwezig. Het seizoenspatroon is tamelijk vlak, met wat lagere aantallen in de winter en een piek in het najaar (figuur 1). Het broedseizoen begint in april-mei en de jongenfase duurt tot in juli. De afname

in de Randmeren in deze periode duidt op een meer verborgen leefwijze, terwijl mannetjes eerder naar de ruigebieden vertrekken. Krooneenden verzamelen zich tijdens de rui en na het broedseizoen al jarenlang in de Gouwe (396 op 16 oktober 2005) en recenter in het Harderbos in Oostelijk Flevoland (schattingen van 500-900 vogels in de najaren van 2016-20), maar ook in de buurt van de (nieuwe) broedgebieden zoals Meijendel (629 op 16 augustus 2018) en de Friese IJsselmeerkust (400 op 11 september 2020). Op de kaart (figuur 2) hebben de grote stippen vaak betrekking op broedgebieden waar Krooneenden jaarrond aanwezig zijn. Daarbuiten worden ze vooral in voor- en najaar verspreid over het hele land waargenomen, met een duidelijke voorkeur voor Laag-Nederland inclusief het Rivierengebied.

Spectaculaire groepen

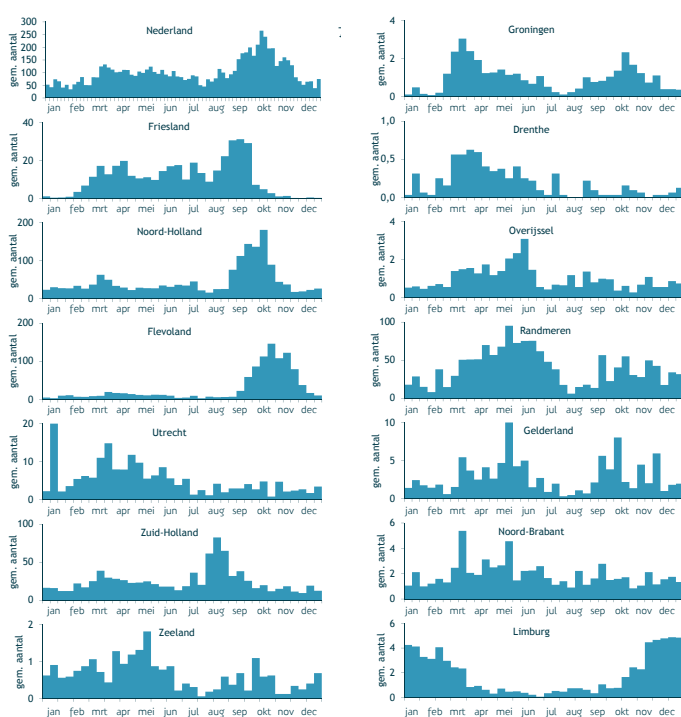
De oudste waarneming is die van een geschoten man Krooneend op de Amstel op 21 januari 1853. Daarna zijn er sporadische

⚡ Kranswieren zijn een belangrijke voedselbron voor Krooneenden. Foto: Marcel van Kammen

Foto: Rick van der Kraats

Figuur 1. Krooneend. Seizoenspatroon in 1989-2020 in Nederland, de Randmeren en provincies excl. de Randmeren (gemiddeld aantal per tiendaagse periode). Let op de verschillende Y-assen.

meldingen in de eerste helft van de vorige eeuw. In de jaren van 1949-1956 waren er vele honderden vogels aanwezig op het Zwarte Meer en in oktober 1965 zelfs tot 1600 op het Veluwemeer. Uit de periode 1966-2000 ontbreken aanwijzingen dat er meer dan 200 vogels in het land aanwezig waren. Vanaf 2000 zijn Krooneenden gestaag toegenomen. Het is lastig om uit losse meldingen een gestandaardiseerde trend te destilleren (denk aan toenemende deelname aan Waarneming.nl), maar de som van de maandmaxima per gebied geeft een indicatie van de maximale aantallen in ons land. Het najaarsaantal benadert in de laatste jaren het oude record van 1600 vogels in 1965, maar bedenk dat die allemaal op één meer zaten (figuur 3)! Ook de landelijke watervogeltellingen laten een enorme stijging sinds de eeuwwisseling zien.

Afname en herstel van broedpopulatie

De soort vestigde zich in 1942 als broedvogel in ons land, waarna de populatie langzaam groeide tot 65 paren eind jaren zeventig. Door watervervuiling verdwenen echter belangrijke voedselbronnen

Vogeltrekatlas.nl geeft de connectie van Nederlandse en zuidelijker vogels weer. De oudste melding dateert van 2 december 1967 toen een volwassen man dood gevonden werd in het Spaanse Valencia op 1533 km afstand van het Drontermeer waar hij op 30 juli 1964 werd geringd. Wat recentier zijn drie vogels die hun ringen in de zomer kregen in de Vinkeveense Plassen en in de winter in Noord-Frankrijk gemeld werden. Het gaat om een nestjong geringd op 16 juni 1996, dood op 27 december 1996 in de baai van de Somme, een volwassen vogel geringd op 30 juni 2001 (en nog aanwezig op 21 juli) en iets noordelijker dood aangetroffen op 12 januari 2004, en een volwassen man geringd op 21 augustus 2012, dood op 23 januari 2016 ongeveer 100 km oostelijk van Parijs. Er zijn ook noordelijke connecties, met terugmeldingen van nestjongen uit Malmö, Zweden (geringd op 25 juni 1992, dood op 28 november 1992 in Lemmer) en Kiel, Duitsland (geringd 4 juli 1990, dood op 15 november 1992 in Workum). Voor een langer leven kan een Krooneend waarschijnlijk beter zo lang mogelijk in Nederland verblijven; de top drie van langstlevende vogels werd in de Vinkeveense Plassen geringd en daar bijna 12 jaar later levend terug gemeld.

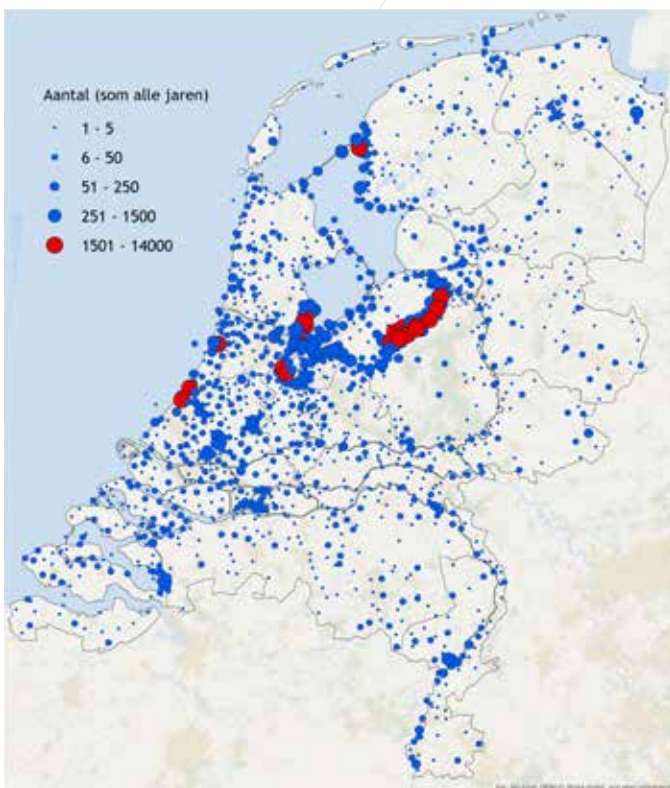

Foto: Marcel van Kammen

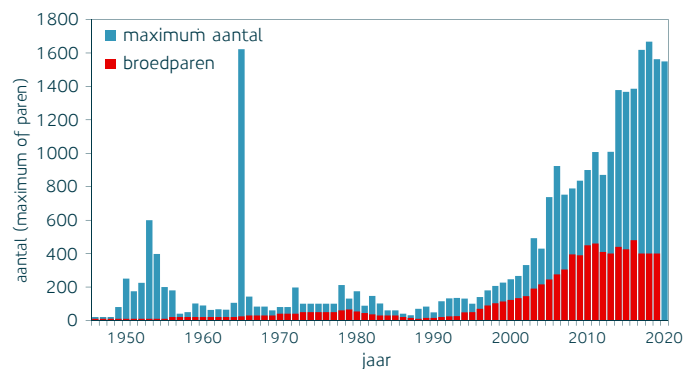

Is het mannetje al naar het ruigebied? Vrouwje met jongen.

Foto: Harvey van Diek

Figuur 2. Krooneend. Verspreiding t/m 2020 (totaal aantal vogels per gebied).

Figuur 3. Krooneend. Maximum aantal vogels per jaar in 1946-2020 (som van de maandmaxima per gebied) en (soms grove) schatting van het aantal broedparen (1946-2019).

(waterplanten, met name kranwierden). Na een dieptepunt begin jaren negentig (amper 15 paren) nam het aantal, onder de krachtige impuls van verbeterde waterkwaliteit, toe tot 440-520 paren in 2016 (figuur 3).

De Randmeren, Vinkeveense Plassen en Botshol vormen al sinds de jaren zeventig het favoriete broedgebied. Daar zijn in de laatste 20 jaar uitbreidingen bij gekomen in Meijndel, de Vechtplassen, het Markiezaat en de Friese IJsselmeerkust. De aantalsontwikkeling van niet-broedvogels deze eeuw loopt redelijk in de pas met het aantal broedparen. Onze eigen broedvogels en hun nakomelingen lijken verantwoordelijk voor (een groot deel van) alle waarnemingen en het is niet duidelijk of we tegenwoordig nog veel vogels van elders krijgen en zo ja, hoeveel. Heel anders was het midden vorige eeuw, toen er nauwelijks Krooneenden in ons land broedden en honderden vogels van elders in het najaar naar ons land kwamen.

— Erik van Winden

Voor veel stadsvogels was 2020 een goed jaar

Het Meetnet Urbane Soorten (MUS), bedoeld om het wel en wee te volgen van broedvogels binnen bebouwing, is in 2007 gestart. Komend voorjaar wordt dus alweer het vijftiende jaar. Naarmate de reeks langer wordt, krijgen de trends meer gewicht. Voor de vogels van dorp en stad was 2020 een redelijk goed jaar, maar het beeld op de langere termijn is minder florissant.

Corona en deelname

De maatregelen van de overheid om de uitbraak van corona te beteugelen gingen half maart 2020 in. Sovon volgde uiteraard deze lijn en dat betekende dat bijvoorbeeld gezamenlijk vogels tellen werd afgeraden. De vrees bestond dat een deel van de waarnemers niet zou gaan deelnemen aan de MUS-tellingen, en dat bleek ook uit reacties.

Echter, in de loop van maart tot ver in april kwamen er bijna 60 nieuwe aanmeldingen binnen. In vergelijking met voorgaande jaren een hoog aantal. Het lijkt erop dat het dringende advies om zo veel mogelijk vanuit huis te werken ertoe heeft geleid dat heel wat vogelaars dichter bij huis zijn gebleven en daar zijn gaan tellen; eenzelfde ontwikkeling werd bij de Jaarrond Tuintelling opgemerkt.

Het resultaat was dat er ruim 5% meer tellingen zijn uitgevoerd dan een jaar eerder. Het gaat om 780, 736 en 708 ingevoerde tellingen van de eerste, tweede en derde telperiode. Het verschil in deelname bij de eerste telling en de tweede en derde telling was wel groter dan in 2019. Ik hoop van harte dat de waarnemers die in 2020 niet hebben deelgenomen, weer zullen aanhaken in 2021.

Wanneer doen tellingen mee bij trendberekening?

Voor de meeste soorten zijn de tellingen van de eerste én de tweede periode het belangrijkste. Zijn beide tellingen in twee jaar geteld (hoeft niet per se in opeenvolgende jaren), dan doen ze mee bij de trendbepaling. Voor enkele soorten die pas in de tweede helft van het voorjaar actief zijn of laat terugkomen (zomervogels zoals

✚ *Eksters nemen licht toe in het stedelijk gebied. Foto: Mark Zekhuis*

♣ *Struikbroeders, zoals de Zanglijster, laten een afname in steden en dorpen zien. Foto: Martin van der Schalk*

Gierzwaluw), zijn juist de tweede en derde telling cruciaal. Wanneer alle drie de tellingen zijn gedaan in minimaal twee jaar, dragen ze volledig bij aan de trends. Uiteraard is het nog beter wanneer de tellingen over meer jaren worden volgehouden. Ook voor jezelf, want dan zie je scherper welke ontwikkelingen gaande zijn.

Veel soorten in de plus in 2020

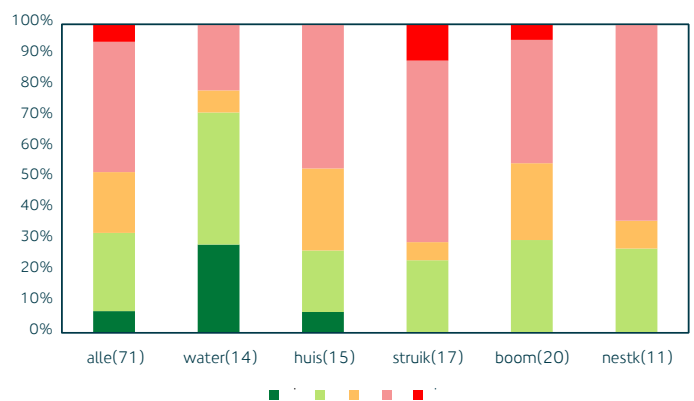
De herfst van 2019 was nat en zacht en dat geldt ook voor de daaropvolgende winter. Het voorjaar was vrij warm en zeer droog en de zomer bijzonder warm, met landelijk een normale hoeveelheid neerslag maar regionaal aanhoudende droogte. Voor vogels zijn de weersomstandigheden van levensbelang. Koude en sneeuw maar ook extreme warmte en droogte kunnen bepalend zijn voor hun voedsel, en daarmee voor leven of dood.

Van 71 soorten is de trend beschikbaar over 2007-20 (Stadsvogel-trends | Sovon.nl). Een vergelijking van 2020 met 2019 (beperkt tot soorten met tenminste 10% verandering) leert dat er 8 soorten een minder jaar hadden en maar liefst 29 een goed jaar. De overige bleven binnen de 10% marge. Het suggereert dat de omstandigheden in 2020 gunstig waren voor veel soorten.

Ontwikkeling op langere termijn negatiever

Over een langere periode bezien is het beeld veel minder gunstig (figuur 1). Bij 48% van de soorten is een afname vastgesteld en bij 32% een toename. De groep die er relatief gunstig uitspringt is gebonden aan water. In nieuwe wijken worden vaak waterpartijen aangelegd (deels voor berging) en daar profiteren veel watervogels van. Slechts 3 van de 14 soorten, namelijk Soepgans, Soepeend en Wilde Eend, hebben een negatieve trend.

De balans van soorten die in of op bebouwing broeden, staat in de min. Een lichte afname is vastgesteld bij o.a. Zilvermeeuw, Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Spreeuw en Huismus. Daarentegen

Figuur 1. Samenvatting van de trends van 71 soorten broedvogels in urbaan gebied in 2007-20. Alle soorten (71) en uitgesplitst naar watervogels (14), huizenbroeders (15), struikbroeders (17), boombroeders (20) en nestkastbroeders (11). Een soort kan in verschillende categorieën vallen, bijv. in huizen- en nestkastbroeders. Trend ++ sterke toename, + lichte toename, 0 stabiel, - lichte afname en -- sterke afname.

zijn Holenduif, Boerenzwaluw, Kauw licht toegenomen terwijl de Kleine Mantelmeeuw een sterke toename vertoont. Natuurinclusief bouwen en renoveren kan een deel van genoemde soorten helpen. Dakbroeders als Scholekster en Visdief zijn geholpen met schuilmogelijkheden voor jongen en voorzieningen om afspringen te voorkomen.

Struikbroeders hebben de meest negatieve balans; 12 soorten in de min, waaronder Merel, Zanglijster, Heggenmus, Winterkoning en Groenling, slechts 4 in de plus, o.a. Zwartkop en Putter, en één

Foeragerende Gierzwaluwen worden tijdens de tweede en derde MUS-telling gezien.

Foto: Rick van der Kraats

stabiel (Gaai). Struiken en struweel zijn op veel plekken verdwenen in verband met gevoel van onveiligheid bij bewoners, maar ook uit een oogpunt van kostenbesparing in groenonderhoud of als gevolg van 'inbreiding' van steden.

Ook de meerderheid van de soorten die in bomen broeden zit in de min. Blauwe Reiger, Houtduif, Vink en Zwarte Kraai laten een lichte afname zien terwijl Halsbandparkiet, Grote Bonte Specht en Ekster licht zijn toegenomen. Ondanks het ruime aanbod aan nestkasten in urbaan gebied doet de groep van nestkastbewoners het gemiddeld niet best.

Doe mee!

De herfst van 2020 was aan de droge kant. De winter was grotendeels zacht maar in februari was er een korte maar felle periode met vorst en (regionaal) veel sneeuw. Dit heeft waarschijnlijk effect gehad op de aantallen van veel standvogels. We gaan het zien en tellen in het 15e seizoen MUS. Recent zijn enkele tientallen routes op vacant gezet. Wellicht is jouw postcodegebied nog niet

geclaimd. Overal zijn nieuwe MUS-tellers welkom, maar vooral in Groningen (buiten de stad), Friesland, Flevoland (buiten Almere en Lelystad), Limburg en Zeeland.

Workshops en meelopen met teller

Een fysieke presentatie of cursus geven zit er dit voorjaar nog niet in, met het oog op de aanhoudende corona-maatregelen. Vorig jaar zijn we daarom begonnen met digitale workshops. Dit voorjaar is er een workshop over vogelgeluiden herkennen voor tellers. Alle workshops kun je terugkijken op ons YouTube-kanaal. Ook kun je meedoen aan de gratis digitale MUS-Cursus met werkwijze, herkenning en geluiden. Wil je een keer meelopen met een lokale teller, dan kan ik je wellicht in contact brengen met die waarnemer. Stuur me dan even een mail (jan.schoppers@sovon.nl).

— **Jan Schoppers**

🚩 *Op sommige bedrijventerreinen broeden Visdieven op daken en vissen ze ook in de bebouwde kom. Foto: Edwin Winkel*

2020 was een superjaar voor Purperreigers

Juveniele Purperreiger
Foto: Ronald Messemaker

De Purperreiger doet het steeds beter in ons land. Na de crash van de jaren tachtig en negentig herstelden de aantallen van deze fraaie moerasbewoner gestaag. In 2020 werd een nieuwe mijlpaal bereikt: er werden meer dan 1000 broedparen geteld. Waar is deze verbetering aan te danken? Spelen de omstandigheden in de wintergebieden nog steeds een sterke rol of zijn er ook andere invloeden?

Ieder jaar worden vrijwel alle bekende kolonies van Purperreigers geteld. Dat gebeurt meestal in juni, als de reigers op de eieren zitten of kleine jongen hebben. Niet zelden levert zo'n telling een modderpak of volle laarzen op, maar de voldoening is groot. De Nederlandse reeks tellingen begon in 1970 en werd vanaf 1980 gecoördineerd door Henk van der Kooij, die nog altijd actief is. Vanaf 1990 worden de aantallen bijgehouden via het kolonievogelproject van Sovon.

Duizend na het dal

In 2020 werd voor het eerst sinds 1970 de grens van 1000 paren in Nederland weer geslecht. Hoewel enkele Purperreigers solitair broeden, zit het merendeel van de getelde 1017 paren verspreid over 19 kolonies (figuur 1). In vijf daarvan huisden meer dan 100 broedparen. Nieuwkoopse Plassen (180) en Kinderdijk ZH (150) waren in 2020 de grootste. In de meeste kolonies waren de

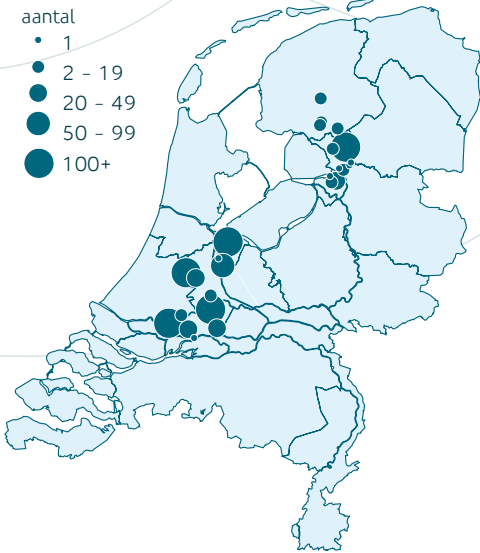
veranderingen ten opzichte van 2019 positief; de getelde kolonies groeiden met ruim 13%. Positieve uitschieters waren onder andere de hoogwaterzone in de Wieden Ov: in 2019 goed voor 92 nesten, in 2020 148. In het Naardermeer NH groeide de kolonie van 86 naar 105 bewoonde nesten. Er waren echter ook enkele afnames. De kolonie in de Sliedrechtse Biesbosch ZH neemt bijvoorbeeld al drie jaar af en telde nog maar 1 bezet nest in 2020.

Tellen met drones

In tweederde van de kolonies wordt het aantal bezette nesten te voet geteld. Maar recent vliegen er ook drones boven kolonies om foto's te maken. Al ruim de helft van de kolonies wordt zo vanuit de lucht geteld. Dit levert meestal nauwkeurigere resultaten op dan met een telling op de grond, vooral in kolonies in rietvelden waar het risico van ondertelling op de loer ligt. Traditionele tellingen te voet vereisen een strakke coördinatie en een fijnmazige route door

aantal

- 1
- 2 - 19
- 20 - 49
- 50 - 99
- 100+

Figuur 1. Getelde kolonies van Purperreigers in 2020.

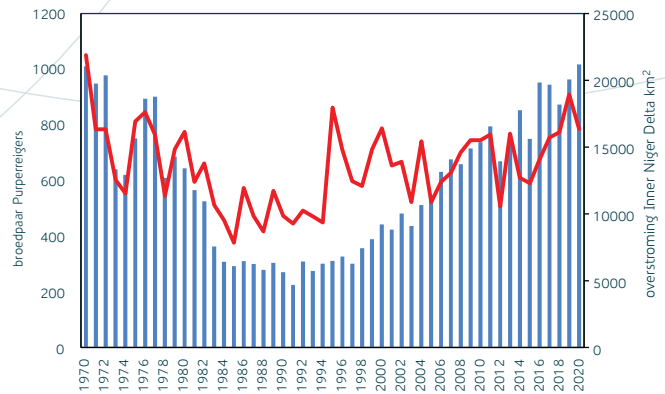
het rietveld en leiden altijd tot wat versterking. Daarentegen blijkt uit verschillende studies, zowel in Nederland als daarbuiten, dat veel kolonievogels zich weinig aan lijken te trekken van een drone. Daarbij wordt zo hoog mogelijk gevlogen om de nesten zo min mogelijk te verstoren, terwijl ze nog wel goed zichtbaar zijn op de camerabeelden. Van vier kolonies worden de aantallen tot nu toe geschat omdat ze erg slecht toegankelijk zijn. Ook daar zou een drone wellicht uitkomst kunnen bieden. Bij drie andere kolonies telt men de invliegende broedvogels of een combinatie van bewoonde en onbewoonde nesten.

Terug naar het riet

Van oudsher broeden de Nederlandse Purperreigers in riet, maar medio jaren tachtig verschoof een groot deel hiervan naar het struweel en de bomen binnen de rietvelden. Die verschuiving had te maken met de landelijke opmars van vossen, die ook in moerasgebieden opdoken. Purperreigers zochten het hogerop om veiliger te kunnen nestelen, onder andere in de Nieuwkoopse Plassen en Spijk-Leerdam Gl. In deze kolonies leken de 'rode reigers' na verloop van tijd echter te wennen aan de permanente aanwezigheid van deze predator. Het negatieve effect van de vos op het aantal broedparen bleef beperkt (van der Kooij 1995). Na het jaar 2000 kenterde de balans van bezetting in struweel en bomen weer naar riet.

🚩 In Nederland gezenderde Purperreigers overwinterden in de West-Afrikaanse kustlanden, van Senegal tot aan Ivoorkust.
Foto: Vincent Legrand/Agami

Figuur 2. Oppervlakte overstroomd gebied (rood) langs de Niger-rivier in het najaar voorafgaand aan de populatietelling van Purperreigers in Nederland (blauw).

Een droge of natte Sahel

In de jaren zeventig en tachtig vonden er grootschalige droogtes plaats in de Sahel, het belangrijkste overwinteringsgebied van de Purperreiger. Als gevolg van die slechte winteromstandigheden stortte de populatie in tot een dieptepunt van slechts 225 broedparen in 1991 (figuur 2). Doordat de overstromingsvlaktes toen een geringe oppervlakte hadden, werden de overlevingskansen van de Purperreigers aanzienlijk verkleind. Plekken om vanaf drijvend gras (bourgou) te jagen waren schaars. Ondanks dat 'onze' Purperreigers niet helemaal afhankelijk lijken van deze gebieden en deels ook westelijker en zuidelijker overwinteren, was er een duidelijk verband tussen omvang van de overstromingsvlaktes in de delta's en het aantal broedparen in Nederland in het daaropvolgende broedseizoen (Den Held 1981, Zwarts *et al.* 2009).

Inmiddels lijkt dat verband tussen de omvang van deloedvlaktes langs de Niger en de aantallen Purperreigers bij ons te zijn afgezwakt. Sinds midden jaren negentig fluctueren de waterstanden daar jaarlijks rond een relatief hoog niveau. Maar een duidelijk effect op de Nederlandse trend is niet meer zichtbaar. De jaarlijkse aantalsveranderingen komen recent niet duidelijk meer overeen met de waterstanden in de delta's. Op enkele uitzonderingen na, zoals de jaren 2012 en 2015, die volgden op droge najaars in de Inner Niger.

Andere invloeden

Blijkbaar zijn tegenwoordig andere factoren bepalend geworden voor de ontwikkeling van de purperreigerstand. Hierbij kun je denken aan een toename van de oppervlakte geschikte habitat (uitbreiding rietareaal), al dan niet in combinatie met een hoger broedsucces of betere bescherming. De moeite waard om verder uit te zoeken!

We bedanken alle kolonievogeltellers en terreinbeheerders voor hun inzet, waardoor we de Nederlandse populatie zo goed kunnen volgen. In het bijzonder dank aan Henk van der Kooij voor zijn coördinatie en aan Leo Zwarts, die zijn indexen van deloedvlakte langs de Niger beschikbaar stelde.

— Joost van Bruggen

Verder lezen:

Zwarts L *et al.* 2009. *Living on the edge: Wetlands and birds in a changing Sahel.*
van der Kooij H. 1995. *Limosa* 68: 137-142
den Held J.J. 1981. *Ardea* 69: 185-191.

Ten behoeve van:

De vereniging Sovon Vogelonderzoek Nederland organiseert landelijke vogeltellingen en voert onderzoek uit ten behoeve van beheer, beleid en wetenschap. Driekwart van onze vrijwilligers gaf via een enquête aan graag meer informatie over het gebruik van telgegevens te willen krijgen. In deze serie belichten we daarom het gebruik voor beheer, beleid en wetenschap. In deze zevende bijdrage een voorbeeld van beheer.

Vogels en hoogspanningsmasten

Wij laten het licht branden. Dat is het motto van TenneT, de beheerder van de hoogspannings-verbindingen in ons land. Het liefst belemmert niets die stroomvoorziening. Maar hoe ga je om met een stel Ooievaars dat een groot nest in een mast bouwt? Of vogels die tegen de lijnen vliegen? TenneT vroeg Sovon al enkele keren om advies. Zo zetten we op een rij hoe om te gaan met nesten en brachten we regio's waar veel vogels in de buurt van de lijnen vliegen in kaart. Tijd om te gaan praten met Jac Hakkens, die bij het team Natuur, Milieu en Landschap van het bedrijf werkt.

Jac Hakkens (eigen foto)

Voor sommige vogels is een hoogspanningsmast een ideale nestplek. Wat vinden jullie daarvan?

Wij kijken er op twee manieren naar. Enerzijds vinden we het geweldig dat bijvoorbeeld roofvogels een plek vinden in de masten. Dat geldt niet alleen voor mij als ecooloog, maar ik merk dat het breed in onze organisatie leeft. Toen er voor het eerst Visarenden in één van onze masten gingen broeden was dat een heugelijk moment en stond dat op onze website.

Anderzijds?

Er zijn ook risico's. Vogels kunnen met hun nesten de veiligheid in de weg zitten. Je moet je voorstellen dat Ooievaars enorme nesten op de arm (traverse) van een mast kunnen maken. Dan heb je het over nesten met een gewicht tot zo'n zeshonderd kilo. Die duw je niet even een stukje naar de mast, uit de buurt van de stroomgeleiders. De constructie van de mast is ook niet ontworpen om zware nesten te dragen. Hij zal heus niet omvallen, maar we willen de risico's zo klein mogelijk houden.

Wat kan er misgaan bij een nest?

Kraaien nemen bijvoorbeeld weleens prikkeldraad mee naar hun nest. Als zo'n nest boven de stroomgeleiders ligt en het prikkeldraad daar contact mee maakt, kan de stroom overslaan naar de mast. Dan hebben wij een probleem, omdat de verbinding kan uitvallen. Vervolgens kan het nest in brand vliegen. Vorig jaar vloog er nog een ooievaarsnest in brand en dat is natuurlijk verschrikkelijk.

Hoe gaan jullie in de praktijk om met probleemsituaties?

In veel gevallen mag je nesten niet zomaar weghalen. We hebben goede contacten met de provincies, die de Wet natuurbescherming handhaven. Zien we een nest op een risicovolle plek, dan overleggen we met vergunningverleners van de provincie over de mogelijkheden. Soms halen we de gevaarlijke takken aan de onderkant van een nest weg. Het liefste

⚡ Ooievaarsnest op de arm van een mast nabij Lelystad. De (blauwe) isolatoren moeten voorkomen dat er spanning overslaat naar de mast (en het nest). Foto: Peter de Boer

Jonge Boomvalken op een oud kraaiennest in een hoogspanningsmast nabij Peest, Drenthe.

Foto: Peter de Boer

doen we dat buiten het broedseizoen, maar soms moet het tijdens het broeden. Als we bij onderhoud of controles een nestbeginnetje op een gevaarlijke plek zien, dan verwijderen we dat.

Julie proberen op sommige plekken nesten te voorkomen, maar plaatsen bijvoorbeeld ook nestkasten voor Slechtvalken.

In regio's waar veel Ooievaars broeden, testen we hoe we kunnen voorkomen dat ze in de armen van de masten gaan nestelen. We hebben dat geprobeerd met verticale spiralen, maar dat werkte averechts. Nu gaan we experimenteren met metalen kapjes om nestbouw tegen te gaan. Op één plek hebben we als vervanging een tijdelijke nestpaal geplaatst. We kijken altijd goed van welke soort het nest is. Kraaiachtigen zijn vanwege hun geleidende nestmateriaal soms een risico, maar tegelijk weten we dat Boomvalken later in hun nesten kunnen gaan broeden. Voor valken plaatsen we weleens nestmanden of nestkasten als vervangende woonruimte. We worden ook regelmatig benaderd door vogelwerkgroepen die bijvoorbeeld Slechtvalken in een mast weten te zitten en ons vragen om een kast op te hangen. Dan sturen we onze gekwalificeerde klimmers omhoog om hem op te hangen. Het is vervolgens wel mooi om te zien als de vogels er ook echt gebruik van gaan maken.

Hoe komen jullie erachter waar nesten zitten?

We hebben mensen in het veld die ze tijdens controles tegenkomen. En er zijn regelmatig vogelwerkgroepen en vogelaars die nesten bij ons melden en daar zijn we heel blij

mee. Maar die informatie blijft nu nog wel teveel versnipperd en daar moeten we iets mee, ook als het gaat om draadslachtoffers. Ons team is een half jaar geleden gestart en we willen alles wat met vogels te maken heeft goed gaan administreren.

Je noemde al een ander risico. De draadslachtoffers: vogels die tegen lijnen aanvliegen.

Vogels zien de lijnen soms te laat of helemaal niet. Bij een aanvaring krijgen ze geen elektrische schok, maar breken ze iets of gaan ze meteen dood door de klap. Snel vliegende vogels zoals Houtduiven zijn meestal op slag dood, maar een Knobbelzwaan kan ook alleen zijn vleugel beschadigen. Dat wil je niet.

Zijn zulke aanvaringen te voorkomen?

We hebben een onderzoek lopen in Flevoland waarbij we monitoren hoeveel slachtoffers er onder een bepaald tracé gevonden worden. We testen op dat stuk twee soorten markeringen om aanvaringen van vogels te verminderen: zogenaamde varkenskrullen, waarbij de draden verdikt worden met een spiraal, en zwart-witte flappen die ook 's nachts redelijk goed te zien zijn. Op die manier kijken we of er minder slachtoffers vallen. Uit eerder onderzoek in binnen- en buitenland is al wel bekend dat het helpt. Sovon heeft op basis van allerlei telgegevens kaarten voor TenneT gemaakt die het risico op aanvaringen van vogels inzichtelijk maken. Die kaarten gebruiken we om te bepalen waar de markeringen het meeste nodig zijn, want het is een heel kostbaar verhaal om ze bij bestaande hoogspanningsverbindingen

Welke vogels broeden in hoogspanningsmasten?

In Nederland is van minimaal elf soorten bekend dat ze ook in hoogspanningsmasten broeden: de Nijlgans, Ooievaar, Aalscholver, Visarend, Buizerd, Houtduif, Torenavalk, Boomvalk, Slechtvalk, Zwarte Kraai en Raaf. Niet al deze soorten maken zelf een nest. Valken brengen zelf geen takken aan, maar maken gebruik van oude nesten van kraaiachtigen en recent ook van Visarenden.

➤ Jonge Zilvermeeuw als draadslachtoffer bij het Friese Oudehaske. Foto: Loes van den Bremer

aan te brengen. We rusten nieuwe verbindingen in ieder geval sinds dit jaar standaard met varkenskrullen uit. Bij bestaande verbindingen kijken we eerst of we het aanbrengen van markeringen kunnen combineren met een onderhoudsbeurt, om kosten te besparen.

Verder lezen:
sovon.nl/hoogspanning

— **Albert de Jong**

“Ecologie begint toch echt in het veld”

Bijna zijn hele leven woont ecooloog Dirk van Straalen (Zoetermeer, 1983) al aan de oever van het Krammer-Volkerak, op Goeree-Overflakkee. En zo goed als al die tijd strijdt hij ook al tegen aantasting van de natuur in het gebied. “Er worden te veel plannen achter bureaus bedacht!”

Over Rob Buijter

Wetenschapjournalist Rob Buijter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars.

In de rubriek ‘In de Klei’ doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Foto’s Rob Buijter.

Majestueus! Zo zien twee Zeearenden in de top van een paar wilgebomen eruit; zelfs op een afstand van ruim een halve kilometer. De vogels hebben schijnbaar de buik vol, want tijdens de hele duur van ons gesprek komen ze niet van hun plaats. De vele eenden en ganzen op de Slikken van de Heen en op de eilandjes in de omtrek kunnen deze ochtend rustig ademhalen. Zonder twijfel zijn er ook ingenieurs die de nieuwste windmolens op dit ‘drie provinciënpunt’ tussen Brabant, Zeeland en Zuid-Holland majestueus zouden noemen. Langs de Krammersche Slikken, vlakbij het al langer bestaande Windpark Krammer, zijn gigantische nieuwe molens neergezet, met vooral indrukwekkend lange, slanke wieken. Het windpark ligt ook nog eens op de kruising van drie wateren, de Oosterschelde, het Haringvliet en het Krammer-Volkerak. “De tip van die nieuwe wieken raast straks op maar twintig meter hoogte boven de grond langs”, weet ecooloog Dirk van Straalen. “Als die op een flinke snelheid draaien wil je daar als Zeearend niet in de buurt zijn. Het mag dan wel ‘groene energie’ zijn, maar natuurvriendelijk is volgens mij toch wat anders.”

Toch zit er ook volgens Van Straalen wel iets moois aan dit windpark aan de voet van de Philipsdam. “Daar, halverwege de mast van

die molen, zie je een camera zitten. Die houdt continu de omgeving in de gaten. En als het automatische detectiesysteem ‘DTBird’ op de beelden een Zeearend meent te herkennen, dan staan binnen zeven seconden alle molens van dit park stil. Collega-ecoloog Roland-Jan Buijs en ik hebben ons de afgelopen jaren heel hard gemaakt om dit systeem geïnstalleerd te krijgen in deze windparken. Tot mijn spijt zie ik het nog niet heel veel navolging krijgen in windparken elders in Nederland.”

Van Straalen bezweert dat het systeem behoorlijk werkt. “In eerste instantie gingen alle molens al op de rem voor iedere passerende meeuw. Inmiddels heeft het programma achter de camera’s bijgeleerd en reageert het bijna alleen nog maar op grote roofvogels. Ik heb het ooit zelf zien gebeuren, dan staan al die molens verrassend snel stil.”

Het windpark met het detectiesysteem is een belangrijke reden dat Van Straalen als voorzitter van de Werkgroep Zeearend extra geïnteresseerd is in de twee vogels die nu zitten te rusten op hun eilandje in de zogeheten Slikken van De Heen. Een paar bomen verder torent een gigantisch nest boven het eiland uit. “Dit is nog een klein nest”, vindt Van Straalen. “De vogels zijn hier jaren terug door het Zeeuws Landschap een beetje op weg geholpen met een soort

Waak voor mensen die 'een stip op de horizon zien'!

platform in de boom, waar ze op konden gaan bouwen. Elders zie je ook wel bouwsels die meer dan twee meter hoog en breed zijn. Daar zou je als volwassen kerel languit op kunnen gaan liggen."

Maar groot of niet, Van Straalen is toch meer dan opgetogen dat hij de vogels een paar dagen terug alweer heeft zien slepen met takken en vooral met gras. "Ze zijn overduidelijk bezig om het nest

klaar te maken voor een nieuw broedseizoen. De afgelopen jaren is het ze steeds niet gelukt om hier jongen groot te brengen. In 2019 waaide het nest uit de boom en in 2020 werd het waarschijnlijk verstoord door bootjes die steeds te dichtbij kwamen. Maar dit jaar hopen we in ieder geval één jong een zender mee te kunnen geven. We willen daarmee leren hoe de vogels reageren op de molens. Reageren ze anders op wieken die sneller of minder snel ronddraaien? Reageren jonge vogels anders op molens waarmee ze zijn opgegroeid dan hun ouders die er halverwege hun leven mee werden geconfronteerd? Dat soort vragen. Daarnaast is dat zenderproject bedoeld om meer te leren over de 'puberjaren' van de Zeearenden. Wat doen ze in de drie tot vijf jaar voordat ze een eigen territorium gaan bezetten?"

De beide Zeearenden zijn goede bekenden van Van Straalen en de andere leden van de werkgroep. "Het vrouwtje 'AY43' is in 2012 als tweede jong uit het ei gekropen van een paartje dat aan het Lauwersmeer broedde. Het mannetje AV01 kroop in 2014 in de Biesbosch uit het ei en werd vervolgens in 2016 vergiftigd gevonden, hier vlakbij. Nadat het dier weer was opgelapt in de opvang, werd 'ie in de Biesbosch uitgezet, maar misschien wel als een soort 'dank je wel' is 'ie vervolgens hier gaan broeden."

Wanneer de vogels na een flinke tijd kijken nog geen centimeter van hun plek zijn geweken, besluit Van Straalen wat andere stukken

van het gebied dat hij als zijn broekzak kent te laten zien. "Mijn ouders zijn naar deze regio verhuisd toen ik heel jong was. Mijn vader is nog steeds akkerbouwer bij Ooltgensplaat. Ik was in mijn jeugd ook echt altijd buiten. Liever dan op school zat ik in een van de vogelhutten in dit gebied. En ook nu, nu ik als ecooloog bij Deltamilieu Projecten werk, loop ik veel liever de hele dag hier in het gebied dan dat ik achter een bureau moet zitten."

Het is niet alleen dat hij zelf liever in het veld is, Van Straalen stoort zich ook overduidelijk aan ecologen die naar zijn smaak niet voldoende buiten komen. "De afgelopen jaren heb ik bijvoorbeeld fel gestreden tegen de plannen om het Krammer-Volkerak weer zout te maken. Sinds de afsluiting van dit water door de Philipsdam, in 1987, is het een zoet meer geworden. In eerste instantie ging dat met veel ecologische problemen gepaard. Er waren bijvoorbeeld lange perioden van blauwalgenbloei. Inmiddels zijn die sterk verminderd en is er een helder, gezond zoetwater ecosysteem ontstaan. Er broeden Grote en Kleine Zilverreigers langs de slikken, er zitten Lepelaars en dus ook die Zeearenden. In de zomer kan je bijna over de ruiende Kuifeenden lopen en nu zitten er duizenden Brilduikers, Middelste Zaagbekken, Aalscholvers en ga zo maar door. En dat zou je dan op het spel zetten door weer zoutwater in het gebied te laten? Echt getij ga je hier sowieso niet meer krijgen, dus waar doe je het voor? Waarom zou je dit alles wat hier in ruim dertig jaar spontaan is ontstaan weer op het spel zetten voor een plan dat honderd procent achter de tekentafels is bedacht?" Van Straalen stelt de vragen slechts retorisch.

Inmiddels heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen om het Krammer-Volkerak zoet te houden. Toch is Van Straalen er nog niet honderd procent gerust op. "Ik heb wel geleerd dat commerciële belangen en subsidiepotjes soms heiliger zijn dan de kennis uit het veld, dus je moet altijd alert blijven. En vooral eerlijk! Maak gebruik van de kennis uit het veld en waak voor mensen die 'een stip op de horizon zien'. Het wordt mij in de praktijk lang niet altijd in dank afgenomen, maar als politiek tegen veldkennis ingaat, dan kan ik mijn mond niet houden."

✚ *Het plaatselijke broedpaar Zeearenden met de gevaarlijke windturbines op de achtergrond. Foto: Rob Buiten*

Weinig jonge moerasvogels in 2020

Vier uur 's nachts uit bed, naar de ringplek, de netten openen en dan wachten totdat de eerste vogels in het net zijn gevlogen. Dat was in het voorjaar van 2020 de praktijk op 41 plekken. Het zorgvuldige en systematische ringwerk op de Constant Effort Sites (CES) levert een waardevol puzzelstuk in het onderzoek naar waarom vogelpopulaties veranderen. We blikken terug op de resultaten en kijken vooruit.

De gestandaardiseerde methode en vaste inspanning (constant effort) waarmee de gekwalificeerde ringers van het Vogeltrekstation vogels vangen, zorgen ervoor dat we de gegevens jaarlijks goed kunnen vergelijken. Tussen half april en half augustus wordt er twaalf keer geringsd op een vaste locatie, zonder de vogels daarbij met geluid te lokken. De vangsten leveren een beeld op van de lokale overleving (de na de winter teruggekeerde broedvogels) en later in het seizoen ook van de reproductie (aantal jonge vogels dat is grootgebracht). Uiteindelijk bepalen die twee processen hoe een populatie zich ontwikkelt. Daar zijn natuurlijk allerlei zaken op van invloed, waaronder de weersomstandigheden. Daarom eerst een samenvatting van het voorjaarsweer.

Hoe was het voorjaarsweer?

Na wederom een erg zachte winter zonder koude van betekenis, kende april vooral rustig weer, erg veel zonuren en relatief hoge temperaturen. De droge en zonnige periode zette in mei door. Door de weinige neerslag nam het neerslagtekort verder toe tot een

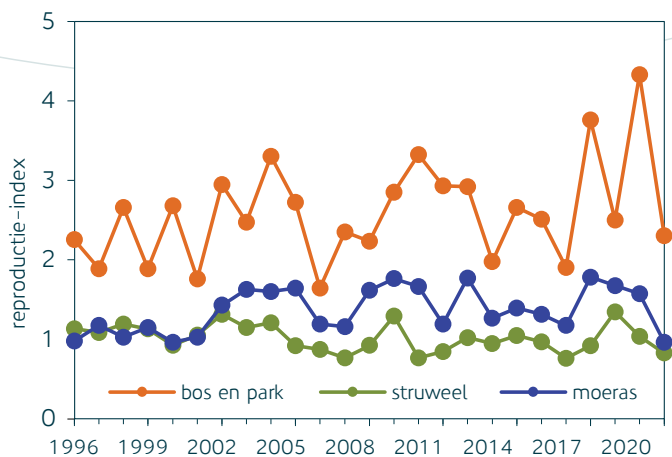

♣ Juveniele Rietzanger tijdens het ringen. Foto: Albert de Jong

Figuur 1. CES-plekken die in 2020 actief waren, onderverdeeld naar hun belangrijkste habitat

uitzonderlijk hoge waarde van 162 millimeter aan het einde van mei, terwijl zo'n 55 millimeter normaal is. Soms waaide het flink. Juni 2020 was zeer zonnig en zeer warm, op een wisselvallige periode tussen 3 en 10 juni na. Na de 22e brak een periode aan met warm en zonnig zomerweer, met op 26 juni de eerste tropische dag (+30 °C) van het jaar. Na twee droge maanden was juni natter dan gemiddeld, al zette het nauwelijks zoden aan de dijk om het neerslagtekort te verkleinen. De neerslag was bovendien ongelijk verdeeld over het land door het buigje karakter. Juli was een wat koele maand, vooral in de eerste decade. Augustus begon wisselvallig, maar was verder zeer warm en droog. Verspreid in het land waren er wel wat pittige onweer- en hagelbuien.

Figuur 2. Reproductie-index in drie habitatgroepen, een relatieve maat op basis van de verhouding tussen gevangen adulte en juveniele vogels.

Weinig jonge rietvogels

De groep van moerasvogels springt eruit. Volwassen Blauwborsten, Rietzangers, Bosrietzangers en Baardmannetjes kwamen de winter van 2019/2020 blijkbaar goed door, want ze werden in behoorlijke aantallen terug gevangen. De lokale overleving van volwassen Rietzangers (48% tegen gemiddeld 34%) was zelfs de hoogste in de reeks sinds 1996 en dat hangt ongetwijfeld samen met natte omstandigheden in het overwinteringsgebied, de Sahel. De overleving van Kleine Karekieten (vooral in West-Afrikaanse mangroven overwinterend) was gemiddeld, terwijl die van de Rietgors (in Europa overwinterend) juist historisch laag was (30% tegen gemiddeld 42%). Het broedseizoen verliep voor alle zes moerasvogels niet voorspoedig. Er werden naar verhouding namelijk relatief weinig jonge vogels geringd. Vooral het aantal juveniele Kleine Karekieten en Rietzangers lag erg laag. De droogte in veel moerasgebieden is een mogelijke oorzaak van het lage broedsucces. Maar misschien heeft lokaal juist de natte junimaand problemen opgeleverd. Zo is van karekieten bekend dat ze gevoelig zijn voor stevige buien, waarbij het riet wordt platgeslagen. We zien al met al dat een goede winteroverleving van rietvogels niet per se hoeft te worden gevolgd door een goed broedseizoen. Dat maakt nieuwsgierig naar volgend jaar!

Merel veert op

Een andere soort waarvan de winter-overleving er positief uitspringt, is de Merel. Na drie jaren waarin beduidend minder dan de helft van de volwassen vogels in leven bleef en ook relatief veel jonge vogels doodgingen, veerde de lokale overleving in 2019/2020 weer op. Met 58% behoort die zelfs tot de drie beste jaren sinds de start van de reeks in 1996 (gemiddeld 48%). De lokale overleving van jonge Merels was met 22% zelfs de hoogste ooit vastgesteld. BMP-tellingen wijzen ook op een stevig herstel van de broedpopulatie in 2020. Het is aannemelijk dat dit vooral te maken heeft met het uitdoven van het Usutu-virus, dat drie jaar op rij veel slachtoffers maakte.

Spannend nieuw seizoen

Het wordt in meerdere opzichten spannend wat het komende seizoen zal brengen. We hebben een korte maar venijnige koudeperiode in februari gehad, met veel sneeuw en ijs. Voor een standvogel als de Winterkoning zou dat weleens een flinke terugslag kunnen betekenen. De overleving van vooral jonge Winterkoningen lag sinds

Ringen langs de Friese IJsselmeerkust

Het Friese echtpaar Tryntsje en Ype Albada ringt langs de Friese IJsselmeerkust. Samen met enkele andere ervaren krachten zijn ze al jaren actief op twee CES-locaties: de Mokkebank en Makkumer Súdwaard. Ze vangen ieder jaar duizenden vogels, waaronder veel moerasvogels. Vooral Rietzangers en Kleine Karekieten vliegen vaak in hun netten, maar ook Baardmannetjes, Snorren en Blauwborsten. Meer over hun CES-plekken langs de Friese IJsselmeerkust is te lezen in de nieuwsbrief via sovon.nl/ringen-ces

Foto: Jan Albada

2013 op een duidelijk hoger niveau dan in de periode daarvoor (zie ook bijdrage in Broedvogelrapport over 2018). Van 2019 op 2020 was hun overleving ook goed, maar met de positieve trend zou nu wel eens gebroken kunnen worden. Ook de Tjiftjaf is een soort om in de gaten te houden. Begin januari zorgde storm Filomena ervoor dat de helft van Spanje onder een dikke laag sneeuw kwam. Misschien hebben ook wat van onze Tjiftjaffen daar last van gehad. Voor CES-ringsters is het interessant om hier tijdens het seizoen al op te letten door bijvoorbeeld je vangsttotalen te vergelijken met die van andere jaren.

Meer gegevens en dank

Het Vogeltrekstation en Sovon bedanken de vrijwilligers die meewerkten aan CES voor hun inzet. De landelijke resultaten van de periode 1996 – 2020 zijn in de vorm van een Excel met indexen en figuren te downloaden via sovon.nl/ringen-ces. Bekijk daarin ook eens de figuren per groep van trekvogels of habitat. In het nieuwe broedvogelrapport, dat in maart verschijnt, zijn de CES-gegevens van de Grote Bonte Specht uitgewerkt. Deelnemers van het CES-project ontvangen dit rapport thuis.

— **Symen Deuzeman, Albert de Jong (Sovon) & Henk van der Jeugd (Vogeltrekstation)**

Trends in legbegin van drie nestkastbroeders

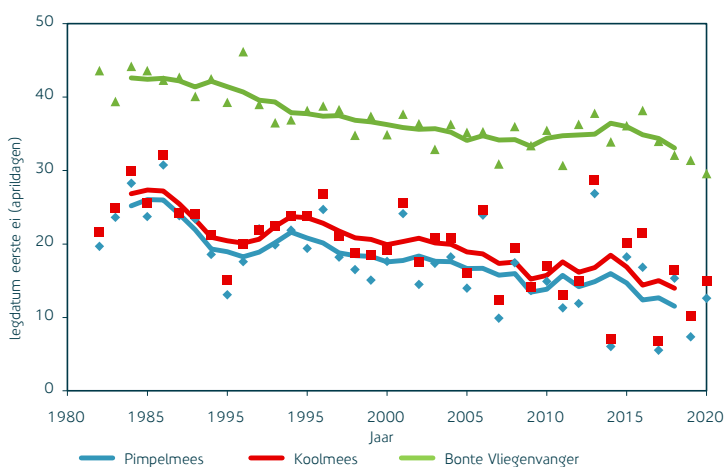
Met de nestkaarten die we binnenkrijgen, bepalen we onder andere het legbegin van nesten. Hiermee kunnen we relaties met bijvoorbeeld weersomstandigheden opsporen. Langjarige trends geven informatie over de invloed van klimaatverandering. Hier bespreken we de intrigerende trends in legbegin van drie kleine, welbekende holenbroeders: Koolmees, Pimpelmees (beide grotendeels standvogel) en Bonte Vliegenvanger (lange-afstandstrekker).

Veel nestkaarten

Mede dankzij de inspanningen van werkgroep NESTKAST, onder aanvoering van Leo Ballering en Ronald Beskers, krijgen we jaarlijks veel nestkaarten binnen van kleine holenbroeders. In 2020 ging het om respectievelijk 2386, 1222 en 452 nestkaarten voor Koolmees, Pimpelmees en Bonte Vliegenvanger, meer dan ooit. Binnenkort verschijnt het twaalfde jaarverslag, met uitgebreide informatie over veel meer soorten. Veel dank aan allen!

Aanwijzingen voor legbegin

Figuur 1 laat zien dat de jaarcijfers en trends in legbegin van de Koolmees en Pimpelmees opvallend synchroon met elkaar verlopen. Vroege en late jaren komen bij beide soorten overeen. Ze kennen bovendien allebei een duidelijke tendens naar een steeds vroegere legdatum, met ongeveer twee weken sinds midden jaren tachtig. De Bonte Vliegenvanger toont afwijkende fluctuaties en een minder sterke vervroeging van ongeveer anderhalve week, die na 2000 wat lijkt af te vlakken maar recent weer iets doorzet. Zo levert 2020 de vroegste gemiddelde legdatum op voor Bonte Vliegenvangers, maar niet voor beide mezen. Voor hen zijn 2014, 2017 en 2019 de vroegste jaren. Het suggereert dat de twee mezensoorten andere aanwijzingen gebruiken om hun eileg te starten dan de Bonte Vliegenvanger.

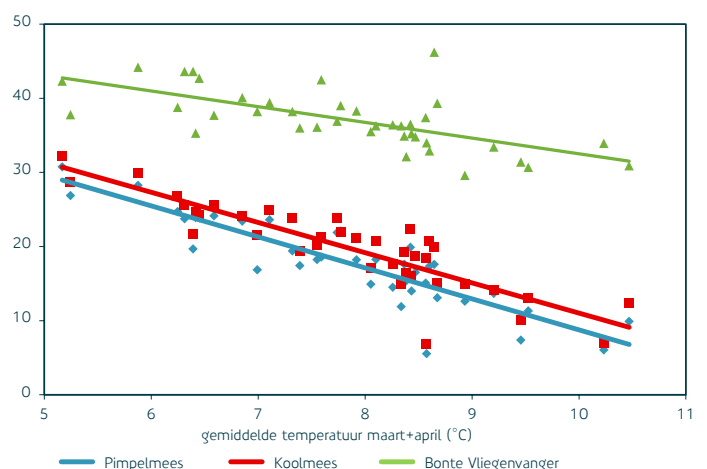
Figuur 1. Gemiddelde legdatum van eerste ei voor Koolmees, Pimpelmees en Bonte Vliegenvanger in 1984–2020 (alleen eerste legpiek). De stippen geven de gemiddelde legdata per jaar weer en de lijn het vijfjarig lopende gemiddelde, ter illustratie van de langjarige trend. De gegevens uit 2019 en 2020 zijn nog incompleet.

✦ De trends in legbegin van Koolmees en Pimpelmees verlopen opvallend synchroon. Pimpelmees. Foto: Marcel van Kammen

Aanpassen aan de rupsen

Alle drie de soorten profiteren tijdens het broedseizoen van de grote aantallen rupsen die in het voorjaar verschijnen wanneer de eiken in blad komen. De eiken reageren op hun beurt op de temperatuur

Figuur 2. Het lineaire verband tussen gemiddelde temperatuur in maart en april en de gemiddelde legdatum van het eerste ei voor Koolmees, Pimpelmees en Bonte Vliegenvanger (eerste legpiek).

⚡ Bij lange-afstandstrekkers is het verband tussen voorjaars-temperatuur en eerste eileg zwakker. Bonte Vliegenvanger. Foto: Jens Stahl

in het vroege voorjaar. Bij hogere temperaturen komen de eiken eerder in blad en daarmee de rupsen eerder tevoorschijn. Als de vogels maximaal willen profiteren van deze rupsenpiek, kunnen ze de temperatuur in het vroege voorjaar gebruiken als aanwijzing voor de start van de eileg. Bij alle drie de vogels is er inderdaad een verband tussen de temperatuur in maart en april en de gemiddelde legdatum van het eerste ei: hoe hoger de temperatuur, des te vroeger de eileg (figuur 2).

Opvallend verschil tussen mezen en Bonte Vliegenvanger

Het verband tussen voorjaarstemperatuur en legdatum is bij Koolmees en Pimpelmees duidelijk sterker dan bij de Bonte Vliegenvanger. Dit laat zien dat voorjaarstemperatuur een

Nestonderzoekers gezocht voor Merels!

Van holenbroeders ontvangen we jaarlijks veel nestkaarten. Veel andere vogels blijven echter achter. Zo lijken de beschikbare nestgegevens te indiceren dat het broedsucces van Merels afneemt, maar voor meer duidelijkheid zijn veel meer nestkaarten nodig. Met het Jaar van de Merel in aantocht is nestonderzoek naar deze soort belangrijker dan ooit.

Dankzij de app AviNest is het nu makkelijk geworden om nestgegevens direct in het veld in te voeren. Maar alle oude, vertrouwde manieren om nestkaarten in te voeren zijn er natuurlijk ook nog. Dus ga op ontdekkingsstocht naar merelnesten in je eigen buurt en volg de lotgevallen van de eieren en jongen: er gaat een wereld voor je open!

> nestonderzoeker worden? Kijk op sovon.nl/nestkaart voor meer informatie en bekijk de workshop voor AviNest op www.sovon.nl/publicaties/handleiding-avinest-0

belangrijkere aanwijzing is voor Koolmezen en Pimpelmezen dan voor Bonte Vliegenvangers.

De oorzaak ligt deels in het feit dat de Bonte Vliegenvanger, in tegenstelling tot onze mezen, een lange-afstandstrekker is voor wie de Nederlandse voorjaarstemperatuur geen aanwijzing vormt. Immers, het gros van de Bonte Vliegenvangers komt pas na half april aan in Nederland. De legdatum zal (grotendeels) bepaald worden door het moment van vertrek uit tropisch Afrika. Dit maakt het voor de Bonte Vliegenvanger lastiger om zijn legdatum aan te passen aan het steeds vroegere voorjaar in Nederland, wat ook blijkt uit de afvlakkende trend in Figuur 1.

— Bernice Goffin & Jeroen Nienhuis

Vogels kijken met TEXEL

VOGELINFORMATIECENTRUM

Dé specialist in verrekijkers & telescopen voor vogelaars

Het Vogelinformatiecentrum is optiekpartner van Sovon

bynalyt

TX 8x42HD eigen
TX 10x42HD Texelse kijker

me opta

OPTICS FOR BIRDERS

SWAROVSKI OPTIK

Verzendservice

Wij versturen verrekijkers door geheel Nederland. wilt u vanaf huis, online een verrekijker aanschaffen, kijk dan eens in onze webshop. Heeft u dan nog vragen, neem dan gerust contact op. Ook telefonisch of per mail kunnen wij u de verschillen goed uitleggen zodat u zeker weet dat u de juiste verrekijker of telescoop besteld.

zelf testen | deskundig advies | scherpe prijs | gratis schoonmaken

Kom langs en test zelf alle verrekijkers in onze vogelrijke tuin

www.vogelinformatiecentrum.nl

Kikkertstraat 42 1795 AE De Cocksdorp Texel
+31 (0) 222 316249 | info@natuurdigitaal.nl

GEHELE JAAR
GEOPEND

MAANDAG T/M ZATERDAG
10.00-18.00 UUR

Even voorstellen...

Bernice Goffin

Omdat jullie de komende tijd waarschijnlijk regelmatig met mij te maken krijgen, stel ik me graag even aan jullie voor. Mijn naam is Bernice Goffin, ik ben 24 jaar en woon momenteel in Arnhem.

Misschien heb je mijn naam al wel eens voorbij zien komen als je Beleef de Lente van Vogelbescherming volgt: ik schrijf met regelmaat blogs voor de website. Ringers kennen mij misschien ook al: ik heb voor Vogeltrekstation zoveel mogelijk historische biometriegegevens boven water gehaald, én ik ben aspirant-ringer.

Zo lang als ik me kan herinneren ben ik al een natuurliefhebber met gaandeweg steeds meer nadruk op vogels. Ik ga graag het veld in om vogels te kijken en te tellen, maar vind het ook interessant om achter de computer de telgegevens door te spitten.

Sinds 1 maart ben ik bij Sovon meetnetcoördinator voor Zoete Rijkswateren, Boerenlandvogels en Nestkaart. Ik ben ongelofelijk onder de indruk van al het telwerk dat jullie tot nu toe hebben verricht en alle waardevolle kennis over vogels die we hierdoor hebben kunnen verzamelen. Ik kijk er dan ook erg naar uit om samen met jullie aan de slag te gaan om deze unieke gegevensverzameling door te zetten en jullie op de hoogte te houden van interessante bevindingen die we dankzij deze gegevens doen.

Foto: Robert Benjamins

Hopelijk kan ik een aantal van jullie in betere tijden ontmoeten op bijeenkomsten, maar tot het zo ver is ben ik in elk geval erg blij dat we nog wél datgene mogen doen waar onze passie ligt: lekker naar buiten en ons verdiepen in de wereld van vogels!

Foto: Jonne Speelman

Marwa Kavelaars

Ik ben Marwa Kavelaars, 31 jaar, en in januari ben ik bij de redactie van Sovon begonnen, waar Fred Hustings mij als zijn opvolger de fijne kneepjes van het redacteurschap zal leren.

Mijn passie voor vogels is tijdens mijn studie Biologie in Groningen aangewakkerd. Het begon allemaal met een onderzoeksprojectje over de Rosse Grutto op Terschelling en sindsdien hebben de vogels mij niet meer losgelaten. In 2012 kwam ik voor het eerst in aanraking met Sovon, toen ik voor mijn studie een onderzoeksproject naar de Grauwe Gans deed. Daarna vertrok ik voor de vogels een tijdje naar het buitenland. Op de Banc d'Arguin bestudeerde ik het foerageergedrag van de Kanoet en ik heb een half jaar in een hutje tussen de zeevogels op Skomer gewoond om daar onderzoek te doen naar het navigatie- en broedgedrag van de Noordse Pijlstormvogel en Papegaaiduiker.

Voor mijn promotieonderzoek aan de Universiteit Antwerpen bestudeerde ik de ouderlijke zorg van de Kleine Mantelmeeuw in de haven van Vlissingen. Specifiek keek ik hoe meeuwenouders hun zorgtaken verdeelden en of ze in staat waren om zich aan te passen aan hun veranderende omgeving. Tussen al het veldwerk, analyseren en schrijven door, kwam ik erachter dat ik het heel leuk vind om mijn onderzoeksresultaten naar een breder publiek te communiceren en daarom ben ik me steeds meer in de wetenschapscommunicatie gaan verdiepen. Door het geven van presentaties, schrijven van wat algemenere artikelen, en actief zijn op social media, hoop ik mensen te kunnen enthousiasmeren voor de natuur om hen heen. Ik wil hier graag meer mee doen en zodoende kwam ik bij de redactie van Sovon terecht.

Recent verschenen

Morocco: sharing the birds

De ondertitel luidt: A Sound Approach guide to birds of the Magreb. Maar dit boek gaat ook in op de historie van vogelen in die regio en de cultuur. Bij de vogels zelf wordt aandacht gegeven aan broeden, migratie en worden tips gegeven over hoe ze te vinden in het veld.

Maar bij Arnoud van den Berg & The Sound Approach draait het natuurlijk vooral om geluiden. Daarom is een USB toegevoegd met 894 opnames van alle soorten in het boek; alle zang en roepjes van 141 Magreb soorten. Er is zelfs een opname van de inmiddels als uitgestorven beschouwde Dunbekwulp.

308 pag., €59,95, Engelstalig, The Sound Approach

Kievitskoorts

Dit boek gaat over het rapen van kievitseieren en de kievitenvangst. Siebren Siebenga beschrijft de exploitatie van de Kievit en de (sub)cultuur die daarmee samenhangt. De beleving in het veld en de verhalen van praktijkmensen vormen het decor van een verhaal over neergang en hoop. Door een steeds intensiever gebruik van landbouwgrond en toenemende predatie, dreigt de Kievit te verdwijnen. De erfenis van de 'kievitcultuur' is van belang voor de toekomst van deze prachtige boerenlandvogel.

168 pag., €17,50, uitgeverij Noordboek

Een Vogelaar met een Camera

Vogelfotograaf pur sang René van Rossum kijkt en fotografeert al 50 jaar vogels. Hij bundelde de mooiste en meest bijzondere vogelfoto's in een dik boek. Het bevat vele honderden fraaie opnamen van vogels, maar ook van vogelaars en landschappen in Nederland en andere landen. De meeste foto's zijn gemaakt rond zijn woonplaats Kat-

wijk, met bijzondere aandacht voor overvliegende vogels op de trektelposten. Het boek is te bestellen via een mail aan rene.van.rossum@kpnmail.nl

360 pag., €33,00 (afhalen 25,00), in eigen beheer

Baardman en boterkontje

Hoe komen vogels aan hun naam? Houdt de IJsvogel van ijs en kan de Putter putten? Dit soort vragen houdt vogel- en taalliefhebbers bezig. Toine Andernach verklaart in informatieve en soms hilarische verhalen de herkomst van raadselachtige vogelnamen en verweeft die met persoonlijke ervaringen. De verhalen zijn voorzien van prachtige 18de en 19de-eeuwse prenten en van bijzondere vogelfoto's.

128 pag., €17,50, uitgeverij Noordboek

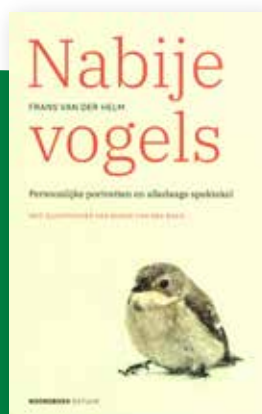

De zeearend

In dit nieuwe deel uit de bekende vogelserie vertelt Nienke Beintema het verhaal van de grootste roofvogel van de Lage Landen. Deze broedt sinds 2006 in ons land en in 2020 waren er al 20 broedparen; meer dan 100 jongen kropen in al die jaren uit het ei. Hoe is dat mogelijk, in een land waarin de natuur zo onder druk staat? En waarom zijn we nu enthousiast over deze machtige vogel, die we nog geen eeuw geleden achteloos uit

de lucht schoten? Nienke ging op pad met boswachters, onderzoekers, een kunstenaar en een fotograaf. In de Nederlandse zeearendgebieden, van Biesbosch tot Zuidlaardermeer, maar ook in Noorwegen, Duitsland en Schotland, en met een uitstapje naar Noord-Amerika.

224 pag., €22,99, AtlasContact

Nabije vogels

Frans van der Helm belicht met korte verhalen het dagelijkse leven van vogels. Observaties die ontroeren, choqueren en ons een spiegel voorhouden. We lezen over 'rokjesdag' voor vogels, hoog oplopende ruzies en het zoeken naar partners. Vogels: zingend of krijsend, liefkozend of vechtend, bouwend of brekend, geruisloos of spetterend, hoogst alleen of erg gezellig... maar altijd vol veerkracht. Met illustraties van Elwin van der Kolk.

160 pag., €17,50, uitgeverij Noordboek

Nieuw jasje, nieuw lid?

Sovon is niet alleen een organisatie van en voor vogeltellers, maar ook een vereniging met leden. Regelmatig horen we dat tellers denken dat ze, door mee te doen aan één of meer tellingen, automatisch lid zijn. Dat is niet zo. We willen de drempel voor deelname aan tellingen zo laag mogelijk houden. Daar hoort het betalen van contributie niet automatisch bij. Help je mee zoveel mogelijk tellers en andere belangstellenden lid te maken van Sovon?

We hopen van harte dat iedereen die lid is, dat ook in 2021 blijft. Bij dit eerste nummer vind je het jaarlijkse contributieverzoek. De hoogte van de contributiebijdrage wordt jaarlijks door de Ledenraad vastgesteld. In 2021 bedraagt deze €20,- voor een basislidmaatschap en €37,50 voor een pluslidmaatschap met Limosa. Daarbij kun je als (oud) teller tegen gereduceerd tarief lid worden; dan betaal je €15,- resp. €32,50.

Giften

Regelmatig ontvangt Sovon giften van particulieren, bijvoorbeeld als extra donatie bij de contributie. Net als vorig jaar komen extra donaties ten goede aan de opvolger van de Vogelatlas: het LiveAtlas-project. Met LiveAtlas willen de kaarten uit de Vogelatlas actueel houden. Iedereen die tenminste 35 euro extra doneert bij de contributie, ontvangt bovendien het boekje *Zwaluwen van Gaast* van Theunis Piersma.

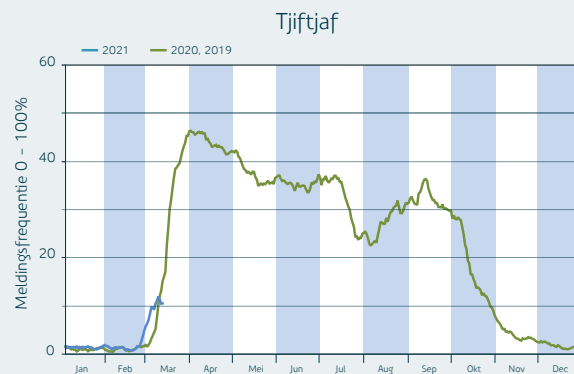
Steun de LiveAtlas en ontvang het boek *Zwaluwen van Gaast*

LiveAtlas

Iedere vogelaar weet het als geen ander: de vogelbevolking van ons land is voortdurend in beweging. Soorten breiden zich uit of verdwijnen juist. En het ene voorjaar is het andere niet. De ontwikkelingen in verspreiding en de fenologie brengen we in beeld met LiveAtlas. Het project loopt pas twee jaar, maar laat nu al leuke resultaten zien.

Zo viel op dat Tjiftjaffen in de eerste week van maart van dit jaar al op allerlei plekken te horen waren. In vergelijking tot de voorgaande twee jaar was dat vroeg. Misschien bracht de sterke zuidelijke stroming vanaf eind februari een eerste trek golf Tjiftjaffen op gang.

Liever uw vrije tijd doneren? Kijk op www.liveatlas.nl voor meer informatie.

Figuur 1. Tijdens zoonovergoten ochtenden eind februari telden vogelaars opmerkelijk veel exemplaren. Met LiveAtlas kunnen we dit nu ook mooi laten zien.

Illustratie: Elwin van der Kolk

Foto: Harvey van Diek

Belastingvoordeel

Ook fondsen en bedrijven weten ons spontaan te vinden. Zo werd Sovon in januari verrast door een gift van €1000,- van SIGHT Landscaping, een landelijk werkend groenbedrijf. Een heel mooi gebaar! En wist je dat je als particulier ook fiscaal voordelig aan Sovon kunt doneren? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan Sovon te schenken. Je kunt de gift aftrekken van de inkomstenbelasting. Als je zo'n periodieke schenking wilt doen, dan kun je een formulier downloaden van onze website dat je nodig hebt om je gift vast te leggen. Heel gemakkelijk. Kijk voor meer informatie over eenmalige of periodieke schenkingen op www.sovon.nl/doneren.

Nalaten

Je kunt Sovon ook steunen door ons te benoemen als (mede) erfgenaam, of door een legaat. En zo kun je op een heel bijzondere manier bijdragen aan het onderzoek naar vogels in Nederland. Dat moet wel via een notaris worden vastgelegd. Meer informatie hierover vind je op www.sovon.nl/schenken.

Voor zowel giften als erfenissen is het goed om te weten dat Sovon is erkend als een Algemeen Nut Beogende Instantie (ANBI). Dit betekent dat we geen schenk- en/of erfbelasting hoeven te betalen over de ontvangen schenkingen en erfenissen. Een prettig idee!

Voor meer informatie kun je terecht bij Carolyn Vermanen, tel. 024 7 410 425, of carolyn.vermanen@sovon.nl.

Een wijziging doorgeven?

Stuur een mail of bel naar de ledenadministratie: leden@sovon.nl, of bel 024 - 7 410 410.

Waarom lid zijn?

- Ontvang viermaal per jaar Sovon-Nieuws, boordevol informatie over vogels, vogeltellingen en toepassingen van de kennis die we met z'n allen verzamelen.
- 10% korting in de webwinkel.
- Steun de vereniging Sovon en daarmee het vogelonderzoek.
- Invloed op de koers van de vereniging via de Ledenraad.

Plusleden ontvangen naast Sovon-Nieuws ook nog eens viermaal per jaar het vogeltijdschrift Limosa met toegankelijke verhalen over onderzoek, tellingen en bijzondere waarnemingen. Voor iedereen die meer wil weten over vogels in Nederland.

Gratis

Geef een nieuw lid door en ontvang zelf de Boerenlandvogelbalans!

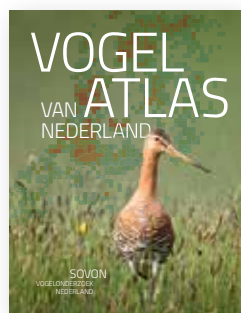
De merel

In het voorbereidend Jaar van de Merel mag het merelboek van Hay Wijnhoven natuurlijk niet ontbreken. Hij put uit het tuindagboek dat hij al jaren bijhoudt (hij publiceerde eerder Mereldagboek) en verbindt persoonlijke observaties met recente wetenschappelijke kennis.

256 p., softcover, Atlas Contact

Prijs: € 22,99

Ledenprijs: € 20

Vogelatlas van Nederland

De Vogelatlas van Nederland toont de veranderingen en laatste stand van zaken omtrent de vogelpopulaties in ons land. Een indrukwekkend naslagwerk met fraaie foto's, kaartjes en grafieken. Een must have voor iedere vogelliefhebber!

640 p., hardcover, Kosmos

Prijs: € 60,-

(inclusief lidmaatschap betaal je € 54,95!)

Ledenprijs: € 39,95

Zwarte merels, witte merels

Sovon'er Harvey van Diek en Hein van Grouw zijn al jarenlang bezig met kleurafwijkingen bij vogels en dat heeft nu geresulteerd in een fraai boek. De auteurs vertellen op toegankelijke wijze over kleurafwijkingen bij vogels en hoe deze tot stand komen. Maar ook over hoe men vroeger over anders gekleurde vogels dacht en hoe daar verandering in is gekomen.

Een boek vol verbazingwekkende foto's, waarbij je niet zelden goed moet kijken welke soort je ziet.

160 p., hardcover, Noordboek

Prijs: € 22,50

Ledenprijs: € 20,25

Gewilde dieren

Dit boek laat een overzicht zien van geslaagde en minder geslaagde herintroducties in Nederland: van otter tot Korhoen, van Raaf tot veldparelmoervlinder. Ook is er aandacht voor de kaders rond herintroducties, afwegingen bij natuurbeheer en rewilding-plannen. Gewilde dieren staat vol met fascinerende verhalen over ideeën, fantasieën, tegenslagen, hoogtepunten en overwinningen. Een absolute aanrader voor natuurliefhebbers, beleidsmakers en onderzoekers.

288 p., hardcover, KNNV Uitgeverij

Prijs: € 27,95

Ledenprijs: € 25,00

Telnschrift Dieren in mijn tuin

Wat leeft er in je tuin? Van vogels tot vlinders en van spinnen tot zoogdieren: dit notitieschrift helpt je om alle soorten eenvoudig bij te houden. Met overzichtelijke afvinklijstjes, ruimte voor eigen notities en zoekkaarten die herkenning makkelijker maken. Met dit praktisch notitieschrift kun je eenvoudig je tuintellingen bijhouden voordat je ze digitaal invoert. Afvinklijstjes van vogels, insecten en andere tuindieren

- Sluit aan op de Jaarrond Tuintelling
- Rijk geïllustreerd, met 14 zoekkaarten van dieren en planten
- Met veel ruimte voor eigen notities

Handig voor op de vensterbank en ideaal als cadeautje voor de startende tuinteller.

288 p., hardcover, KNNV Uitgeverij

Prijs: € 27,95

Ledenprijs: € 25,00

Vivara

Sovon werkt samen met Vivara. Een deel van je aankoopbedrag bij Vivara komt ten goede aan het vogelonderzoek.

Ga naar de Vivara-webshop via sovon.nl/webwinkel.

Sovon heeft een webwinkel speciaal voor leden, vrijwilligers en andere vogelliefhebbers. Je vindt er onder andere naslagwerken, onderzoeksrapporten en praktische artikelen voor in het veld.

Wat zingt daar?

Een prettige vogelgids voor iedereen vogels aan hun zang wil leren herkennen. Ideaal voor beginners! Veel mensen kennen de vogels wel aan hun verenkleed, maar hebben moeite om ze te herkennen aan hun geluid. Deze gids behandelt de zang van de meest algemene vogels van tuin en park. Daarbij volgt het boekje de maanden van het jaar.

128 p., softcover, KNNV Uitgeverij
Prijs: € 16,95
Ledenprijs: € 15,25

Veldgids Vogelzang

Eigenlijk leer je vogelgeluiden, de roepjes en de zang, het beste kennen door de natuur of je tuin in te gaan. Alleen is het repertoire van veel soorten zo divers dat een beetje voorbereiding geen luxe is. Dit boek leert je 200 Nederlandse vogels herkennen aan hun zang. Over klankkleur, toonladders en alle mogelijke ezelsbruggetjes. Een unieke methode, handig voor beginnende en gevorderde vogelaars. Met handige determinatiesleutels, ABC voor natuuroptnames en met een speciale geluidenapp.

288 p., hardcover, KNNV Uitgeverij
Prijs: € 35,95
Ledenprijs: € 32,50

Zakgids Vogels van Nederland en België

De ideale vogelgids voor wandelingen, voegeexcursies en beginnende tellers. Past in elke binnenzak en helpt je om alle algemene soorten broedvogels, zomer- en wintergasten en doortrekkers gemakkelijk te herkennen. De gids bevat compacte en overzichtelijke informatie over de belangrijkste uiterlijke kenmerken, gedrag, zang en habitat.

- ruim 300 inheemse vogelsoorten doeltreffend herkennen
- veldkenmerken, vliegbeelden en verenkleedvarianties
- trefkans per maand en kijktips
- Vogelgeluiden en meer: met QR codes naar de online vogelgids van Vogelbescherming Nederland
- Met prachtige tekeningen van Elwin van der Kolk

320 p., hardcover, KNNV Uitgeverij
Prijs: € 17,50
Ledenprijs: € 15,75

Via de webwinkel van Sovon kun je ook profiteren van korting bij partners of het onderzoek van Sovon steunen met een aankoop.

Leden en vrijwilligers van Sovon ontvangen 10% korting op een verrekijker of telescoop van het merk Meopta of Bynolyt, besteld bij het Vogelinformatiecentrum Texel.

Hesje of armband voor waarnemers

Soms is het best handig om herkenbaar te zijn als vrijwilliger, bijvoorbeeld tijdens je MUS-telling in de stad of BMP-telling in het veld. Voor waarnemers hebben we daarom een hesje of armband zodat je duidelijk herkenbaar bent als teller van Sovon. Het hesje is bedrukt met ons logo en de tekst ***Ik tel vogels voor onderzoek***. Er is één maat (L), die ook geschikt is om over je jas te dragen. Op de armband staat het Sovon-logo vermeld. Als je meedoet aan een telproject van Sovon zijn deze materialen gratis. Wel vragen we een bijdrage van € 2,50 voor de verzendkosten. Bestel ze alleen als je het ook echt gaat gebruiken, want de voorraad is niet eindeloos.

Prijs: gratis voor waarnemers

Meer te ontdekken.

ZEISS

Seeing beyond

ZEISS Victory SF 32

'Meer' is het sleutelwoord in natuurobservatie. Meer ontdekken, meer details zien en meer vogelsoorten identificeren aan de hand van het unieke verenkleed, kleuren en andere details. Het zeer brede gezichtsveld, de levensechte kleurweergave en unieke ergonomie van de ZEISS Victory® SF 32 maakt dit mogelijk. De Victory SF 32 is zo ontworpen dat u zelfs de best verborgen vogels kunt vinden en observeren om ze duidelijk te kunnen identificeren, zowel in het riet, de struiken of het bos.

zeiss.nl/natuur

MORE

NL PURE
EEN MET DE
NATUUR

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK

agronatura
Vogels vliegen, wij niet!

Vogel- en natuurreizen 2021/2022

	2021	
	Spanje Spaanse Pyreneeën & Monegros	jun
	Zweden Falsterbo (vogeltrek)	sept-okt
NIEUW:	Polen/Duitsland Oderdelta & Havelland (Grote trap en Kraanvogel)	okt
NIEUW:	Frankrijk Vercors & Savoie (Dwerguil & Sneeuwhoen)	okt
	2022	
	Spanje Extremadura en Gredos	jan & apr
	Roemenië Donaudelta, Vadu, Histria	apr-mei
	Polen Biebrza en oerbos Bialowieza	mei
	Frankrijk Camargue, Gorges en Causses	mei
NIEUW:	Spanje Picos de Europa & Santona	mei
	Engeland/Schotland Farne Islands, Bass Rock, Cheviots	mei-jun

In Polen en Spanje ook individuele reizen en maatwerk voor eigen groepjes

 agronatura.nl 085-7853820 info@agronatura.nl

Limosa 93-4

Artikelen:

- Broedsucces en nesthabitat van de Grote Karekiet in begraasde rietkragen in de kerngebieden (J. van der Winden e.a.)
- Het broedsucces van twee populaties Huismus in verschillende biotopen in de omgeving van Leek (R. Oosterhuis)

Lopend Onderzoek:

- Plaatstrouw van Grote Sterns in het noordelijke Deltagebied (W. Courtens e.a.)

Korte bijdragen:

- Eerste nestvondst van een IJseend in Nederland (H. van Diek e.a.)
- Meeuwen in Den Haag: wie, wanneer, waar en waarom? (R.J. Bujs e.a.)

Verwacht in één van de volgende nummers:
Themanummer Wulp, broedzorg en dieet Wespandief, doortrek en overwintering van de Keep, vogels als verkeersslachtoffers, broedende Lachsterns Marker Wadden, gekleurde Zwartkopmeeuwen, fenologie Boerenzwaluw, juveniele en adulte Grote Zilverreigers op slaapplekken, 's nachts foeragerende Kokmeeuwen en meer.

Redactieadres: Romke Kleefstra • Natuurmuseum Fryslân
Schoenmakersperk 2 • 8911 EM Leeuwarden
romke.kleefstra@sovon.nl • tel.: 024-7 410 410

Limosa
93.4
2020

Broedsucces en nesthabitat Grote Karekiet
Broedsucces van twee populaties Huismus
Plaatstrouw Grote Sterns in Deltagebied
Eerste nestvondst IJseend in Nederland
Meeuwen in Den Haag

BLUE ELEPHANT

VOGELREIZEN

naar
droombestemmingen
voor beginnende én
doorgewinterde vogelaars

GROEPEN
INDIVIDUEEL
FOTOGRAFIE

www.blue-elephant.nl

European Breeding Bird Atlas 2
Distribution, Abundance and Change

EBCC
Lynx

veldshop.nl optiek, ringmateriaal, audiorecorders, boeken, kleding en outdoor-uitrusting

meopta

MeoPro 8x42 HD

- 8X32 HD € 509,-
- 10X32 HD € 529,-
- 8X42 HD € 559,-
- 10X42 HD € 589,-
- 8X56 HD € 649,-

Speciale actie voor leden en tellers van **SOVON**:

Koop nu een Meopta verrekijker of telescoop en ontvang 10% korting op uw aankoop. Per verkochte kijker doneert Meopta bovendien 25 euro aan Sovon t.b.v. vogelonderzoek.

Kijk snel op www.sovon.nl/kortingmeopta

Deze actie is een samenwerking van **Meopta, Sovon en Het Vogelinformatiecentrum op Texel.**

Alle **Meopta** verrekijkers worden bij Meopta met de hand gebouwd en samengesteld met hoogwaardige componenten. Dit staat garant voor optische perfectie en betrouwbare prestaties in het veld.

In de grote verrekijkertest van Roots kreeg de **MeoPro HD 8x42** het "**Beste Koop**" predicaat.

EUROPEAN
OPTICS
since
1933

Technolyt®

E info@technolyt.nl • T +31(0)75 647 45 47 • I Technolyt.nl

meopta.com

Foto: Arno ten Hoeve

Nieuwe sluiswachter

Hevig wippend met de staart, dribbelend door het water op zoek naar kleine prooidieren. De Grote Gele Kwikstaart zit nooit stil.

Muggen, spinnen, slakken, hij pikt ze er zó uit. In de winter kun je deze kwik, met de langste staart van alle en mooie geeltinten, bij plasjes water op daken in stedelijke gebieden aantreffen. Daar verdwijnen ze echter snel naargelang het voorjaar vordert. Sommige vertrekken naar het verre noorden, Scandinavië. Andere blijven dichterbij.

Eind maart worden de eerste eieren gelegd, een vroege broeder dus. Van oudsher waren broedende Grote Gele Kwikstaarten vooral te vinden in het zuiden en oosten van het land, in Zuid-Limburg, Twente en de Achterhoek. Daar lopen de aantallen de laatste jaren echter flink achteruit. Tegenwoordig duiken ze steeds vaker in Noord-Brabant op. Nog steeds aan snelstromend water, maar in plaats van beekoevers kiezen ze nu ook voor sluiscomplexen en rioolwaterzuiveringen.

De Grote Gele Kwikstaart lijkt zijn weg dus te kunnen vinden in een menselijke omgeving. Zal dit de soort helpen om weer op te bloeien? Interessant is dat de Vlaamse broedpopulatie het veel beter doet. Daar zien ze er bijna twee keer zoveel als bij ons en blijft de populatie stabiel. Gezien de scheefgroei in Nederland en de verschillende aantalsontwikkelingen in de kerngebieden is het spannend om de soort goed in de gaten te blijven houden. Tellen dus! En met wat geluk zie je dan in mei een jong, bedelend om voedsel uitbundig zijn achterste wiebelen, zowaar nog enthousiaster dan de ouders.

— Marwa Kavelaars